

**Рецензия за магистърската теза на Валентина Стефанова на тема
„Против маркираността”. Научен ръководител доц. д-р Красимира
Алексова**

Дипломантката е избрала за предмет на работата си проблема за маркираността на опозициите в лингвистичния анализ и свързаните с него теории както в рамките на структурализма, така и след него до наши дни. Тема на пространно разработената теза е проблемът, поставен в работа на Мартин Хаспелмат от 2006 г., в която се представя виждането, че отношението маркиран и немаркиран член в една опозиция може да се интерпретира чрез самостоятелен критерий – фреквентността /честотата на употреба/. Още тук авторката заявява своята позиция, че фреквентността не може да бъде самостоятелен критерий за определяне на посоката на субординация между маркиран и немаркиран член на дадена опозиция и може да се разглежда само като допълнителен критерий към основните. Поставянето на един от въпросите за разработването на теоретичен конструкт, приложим във фонологията, граматиката и семантиката, и се стигне и до класификация на езиците на тази база, превръща тезата в добре обосновано предизвикателство, което дипломантката разгръща чрез споменатата в библиографията литература, като формулира и своя позиция по споменатата дилема.

Обект на работата са опозитивните и йерархичните отношения в езиковата система, преди всичко в морфологията и след това във фонологията и семантиката.

Предмет на работата е преди всичко коментирането на съществуващите гледни точки по проблема в езикознанието чрез етапите на неговото разгръщане главно през миналия век.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Целта е критичното осмисляне на изложените в работата концепции, които отхвърлят посоката на маркираност като основен критерий за определяне на отношенията на езиковите единици и издигането на второстепенни критерии за обяснение на неравноправните отношения в езиковата система.

Позволявам си да добавя още в началото, че опозициите в лингвистиката са едно от основните понятия в структурализма като школа и метод. Смеслоразличаването между езиковите единици във формален план съответства на разлики в плана на съдържание. Това понятие се използва, за да се разграничат конструктите „инвариант” и „вариант”, като инвариантните могат да се намират помежду си в опозиции, а вариантите нямат тази способност. Например, на фонологично равнище противопоставянето в руския език на /к/ - /г/, например **корь** /БЕ – **шарка морбили**/ - **хорь** /БЕ **пор**/, се разглеждат като инварианти, но /г/ - /gh/ в същия език липсва, сравни: **господ** /ghospod, съществуващо като диалектно произношение/, в този смисъл е вариант, няма смеслоразличителна функция, но може да бъде стилистичен маркер. Подготвяно от работите на Бодуен де Куртене и Фердинанд дьо Сосюр, то се разгръща в работите на създателите на пражкия структурализъм – Н.С.Трубецкой и Р.О.Якобсон, за да стане основа на разгръщане на научни търсения и различни гледни точки повече от 80 години в езикознанието.

В. Стефанова си поставя следните задачи:

- разглежда теориите на маркираността;
- представя отношенията между двата члена в бинарните опозиции;
- съпоставя термините, сигнализиращи наличие/липса на маркиран/немаркиран член;
- коментира възгледите на създателите на теорията за опозициите в лингвистичната теория – Н.С.Трубецкой и Р.О.Якобсон, съпоставя ги с

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

възгледите на съвременни езиковеди, в това число и български – Г.Герджиков и Кр.Алексова;

- коментира концепциите, отричащи необходимостта от отчитане на посоката на маркираността като критерий за интерпретация на отношенията между езиковите единици.

Гл. 2 е посветена на различни гледни точки за маркираността. Бих добавила, че не е лошо работата да има съдържание в началото или края си, за да може читателят да се ориентира в нея.

В 2.1. авторката изтъква, че исторически погледнат проблемът се свързва с имената на структуралистите Трубецкой и Якобсон, разполагащи конструкта за интерпретиране на фонологичната и морфологичната система, а след това и на лексикалната семантика – Ю.Д.Апресян в началното му творчество и т.н. Работите на известния българист Г.Герджиков могат да се разглеждат като заслужаващ внимание теоретичен принос в общата езиковедска теория по този въпрос.

Обсъждат се възгледите на споменатите учени за маркираността като признаковост/2.2./, маркираността като фонологично различие /2.3./, маркираността като семантично различие/2.4./, формална маркираност /2.5./, маркираността като усложненост, разбрана като когнитивна маркираност и концептуална усложненост /2.6/, маркираността като морфологична усложненост; маркираността като аномалия в аспекта на лингвистичната типология /2.8/; маркираността като отклонение от набора от параметри, зададени по подразбиране /2.9, Чомски, Джакендоф/; многомерен подход /2.10, Хаспелмат/.

Авторката изтъква, че някои категории са явно кодирани, рядко се срещат в текстове, намират се само в определени езици и са ограничени като разпространение, докато други са неявно кодирани, често се срещат в

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

текстове, могат да бъдат намерени в повечето езици и не са ограничени като разпространение /с. 32-33/.

2.11. Маркираността като оптимална категория в генеративната граматика представлява отделен параграф.

Глава 3. е посветена на въпроса за отричане на маркираността и издигане на честотата като основен критерий за определяне на отношенията на езиковите единици. Свързва се с модерната типология и Дж. Гринберг. Дипломантката подробно разгръща мнението на Мартин Хаспелмат, който отхвърля тези научни представи. Според този автор терминът „маркираност“ е излишен, базира се на усложнени, трудноразбираеми концепции, които не са полезни /39/. Честотата на употреба е достатъчен критерий за разграничаване на опозитивните отношения между езиковите единици. Честотата се разбира като употреба в конкретен текст, като разпространение на дадена морфологична категория или формама в различни езици; на дадена форма по отношение на спецификата на честотата на поява и разпространението на даден денотат. Излагат се и аргументите на Хаспелмат срещу теорията на маркираността.

Глава 4. е посветена на типологичните индекси на Гринберг и практическото им приложение – степен на синтез, аглутинация, деривация, усложненост, флективност, суфиксация и префиксация. Всеки от параметрите се разглежда като съотношение на елементите в два различни текста и се изчислява относителната им честота.

Това е практическото приложение на теорията върху два текста – художествен и публицистичен и изчисляване на дадените по-горе индекси.

Гл 5 разглежда основни и допълнителни критерии за отношенията между езиковите единици – парадигматична /5.1./ и синтагматична интерпретация /5.2./, честота /5.3./.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Според Г.Герджиков липсва цялостна и системна теория на граматичните опозиции. Отбелязва се още, че парадигматичната и синтагматичната неутрализация могат да бъдат самостоятелни критерии при лингвистичния анализ, т.е. те са достатъчни за субординация между членовете на опозицията /с.59/.

В параграф 5.3. „Честота” се посочва възгледа на Гринберг /1966/, че немаркираните елементи са по-често употребявани от маркираните.

Крофт /1990/ разглежда честотния критерий върху връзката между свойствата на езиковата структура и свойствата на езиковата употреба/ с.60/.

Според Герджиков /1999/ немаркираният член на опозицията се употребява по-често от маркирания и това е нормално, тъй като той е носител на системно придобито свойство. Честотата на употреба е силно зависима от жанра и стила.

В „Исторически развой /5.4./, като се фокусира върху категорията модус на изказването, Герджиков подчертава, че фактите на историческото развитие могат да бъдат само спомагателен критерий за съждения, засягащи посоката на субординация (например, тенденцията към анализъм, като засяга само информация, която се изразява чрез флективна афиксация и се подчертава, че както в синхронен /в това число и типологичен/, така и в диахронен план) маркираният член имплицира немаркиране, но не и обратното.

Подробно реферираната и коментирана литература в работата води дипломантката до извода, че честотата на употреба не може да бъде самостоятелен критерий за определяне посоката на маркираността /с.69/, може да бъде допълващ критерий за доказване на йерархичните отношения между елементите на дадено езиково равнище.

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография”
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд

Коментиранията работа на В.Стефанова е полезен и сполучлив опит за докосване до значимите концепции на структурализма, правен в началото на 20 в., главно и допълнително интерпретирани от български и други езиковеди. Темата и реализацията отговарят на целите и задачите на магистратурата, в рамките на която те са развити „Езикова система и речеви практики“. Тази работа би могла да се разгърне по-нататък в аспекта на прилагането на споменатите теории върху конкретен езиков материал и така да бъде още веднъж доказано и показано твърдението, засягащо честотността като критерий по отношение на маркираността на езиковите единици. Разработката на тезата в полемичен план като теза и антитеза поражда надежди, че е възможно общото езикознание да възвърне изгубените си територии през 21 в. и да намери нови области за изследователски търсения. Още повече, че полетата на компютърната лингвистика показват бели петна, допускащи прилагането на теории и зависимости, предложени преди век за целите на отделни програмни продукти.

доц. д-р Палмира Легурска

Европейски съюз

ПРОЕКТ BG051PO001-3.3.06-0024/2012
„Информатика, граматика, лексикография“
Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз
Инвестира във вашето бъдеще!

Европейски социален фонд